

z polityką”. Natomiast mgr Jacek Grzebuła (Lublin) zwrócił też uwagę na prawdopodobnie ekonomiczne tło konfliktów religijnych, stwierdzając, iż duchowni, którzy zajmowali stanowiska kościelne, byli (z urzędu) ludźmi bardzo majątynymi; do tego głosu dołączył się dr Marian Butkiewicz (Lublin, KUL), który zapytał, w jaki sposób biskupi dochodzili do tak ogromnych majątków. W odpowiedzi Prelegent stwierdził, iż bardzo często były to dobra rodzinne; ks. S. Longosz dodał, iż w starożytności o urzędy starali się na ogół ludzie bogaci, a te zwyczaje panowały również w Kościele. Na koniec ks. S. Longosz podziękował wszystkim za obecność na spotkaniach Komisji i poprosił o zgłaszanie tematów referatów na rok akademicki 2009/2010.

Anna Z. Zmorzanka – Lublin, KUL

13. PROBLEMY DUSZPASTERSKIE PIERWOTNEGO KOŚCIOŁA (Sekcja Patrystyczna, Ołtarzew k. Warszawy, 21-23 IX 2008)

Kolejne doroczne spotkanie patrologów zrzeszonych w Sekcji Patrystycznej przy Komisji Nauki Wiary Episkopatu Polski miało miejsce w dniach 21-23 IX 2008 r., a gościny 43 patrologom użyczyło Wyższe Seminarium Duchowne Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego w Ołtarzewie k. Warszawy z jego rektorem ks. dr. Tomaszem Skibińskim – na co dzień również wykładowcą patrologii w Pallotyńskim Seminarium oraz na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Tematem trzydniowych obrad były **Problemy duszpasterskie starożytnego Kościoła**¹.

W niedzielę (21 IX) spotkanie rozpoczęło się wspólnym posiłkiem oraz wyjazdem do Żelazowej Woli, miejsca urodzenia Fryderyka Chopina, gdzie członkowie sekcji wysłuchali koncertu fortepianowego w wykonaniu Jerzego Sterczyńskiego oraz zwiedzili dworek, w którym przyszedł na świat Kompozytor. Dzięki nestorowi polskiej patrologii księdzu prof. Markowi Starowieyskiemu, jego znajomości okolicy i jej historii, mogliśmy również podziwiać ciekawy przykład sakralnej budowli obronnej – kościół w Rochowie, w którym został ochrzczony Fryderyk Chopin. Dzień zakończono wspólnymi nieszporamai.

Pierwszy dzień właściwych obrad (22 IX) rozpoczęto koncelebrowaną Mszą św. w kościele seminaryjnym pod przewodnictwem ks. dr. Kazimierza Czulaka SAC, prowincjała Prowincji Zwiastowania Pańskiego (Poznań). Pierwszą sesję tegorocznego spotkania patrologów polskich otworzył przewodniczący Sekcji Patrystycznej, ks. dr hab. Mariusz Szram (Lublin, KUL), który po powitaniu zgromadzonych i przedstawieniu tematyki obrad, przekazał przewodniczenie części przedpołudniowej ks. prof. Markowi Starowieyskiemu (Warszawa, UW). Jako pierwszy, referat pt. *Wybory biskupów w świetle korespondencji Grzegorza Wielkiego*, wygłosił ks. dr Janusz Lewandowicz (Łódź, WSD). W dalszej kolejności swoje referaty przedstawili: ks.

¹ Materiały już opublikowane: *Problemy duszpasterskie starożytnego Kościoła*, Lublin 2009, ss. 260.

dr hab. Dariusz Zagórski (Toruń, UMK) – *Wyznaczniki doskonałości w świetle ekshortacji pastoralnych Grzegorza z Nazjanzu*, ks. dr hab. Leszek Misiarczyk (Płock, UKSW) – *Ewagriusz z Pontu – „heretyk” i mistrz duchowy*, ks. dr hab. Waldemar Turek (Rzym) – *„Dies Domini” w okresie patrystycznym: wybrane świadectwa*. Po pierwszych dwóch referatach odbyła się dyskusja, w której – jako pierwszy – zabrał głos ks. prof. M. Starowieyski, który odnosząc się do wystąpienia ks. J. Lewandowicza, zwrócił uwagę na kwestie filologiczne, dotyczące umiejętności czytania i pisania przez duchownych, na którą zwracały uwagę ówczesne synody, oraz kwestie metodologiczne; przy omawianiu epistolografii tego okresu trzeba zawsze uwzględniać środowisko i historię, czyli to, co się działo w ówczesnym episkopacie Italii, w którym – jak stwierdził ks. M. Starowieyski – „było 7 grzechów głównych i jeszcze trochę innych dokonanych w stopniu doskonałym”. Celem papieża Grzegorza Wielkiego było zaprowadzenie porządku w episkopacie italskim, ale ponieważ przystąpił do tego dzieła zbyt gwałtownie, powstała opozycja, która uniemożliwiła tego rodzaju reformy. Kolejny głos w dyskusji należał do ks. prof. dr. hab. F. Drączkowskiego (Lublin, KUL), który zauważył, iż program doskonalenia proponowany przez Grzegorza z Nazjanzu, to tak naprawdę program duszpasterski, a zatem czy w obecnej rzeczywistości nie warto by go wykorzystać w praktyce teologii pastoralnej i na ile jest to możliwe? Pan prof. dr hab. Jerzy Wojtczak -Szyszkowski (Warszawa, UW), odnosząc się do referatu ks. J. Lewandowicza, podkreślił powiązanie kwestii dobroczynności z rolą biskupa. Postawa bowiem wobec spraw społecznych i wobec ludzi biednych, wpływała na jakość ówczesnych biskupów. O. dr Polikarp Nowak (Rzym) w związku z dużym rozwojem Kościoła w okresie pontyfikatu Grzegorza Wielkiego, z licznymi misjami i nowo powstałymi diecezjami, zapytał, czy Grzegorz w jakikolwiek sposób wypowiadał się na ten temat, czy też może była to po prostu praktyka i codzienne funkcjonowanie kurii rzymskiej, bez głębszej motywacji, która mogła być wyrażona w wypowiedziach papieża.

W drugiej części dyskusji – po kolejnych dwóch referatach – głos zabrali: ks. prof. dr hab. Henryk Pietras (Kraków, WSFP Ignatianum), który zwrócił uwagę na nieporozumienia w terminologii używanej w pierwszych wiekach chrześcijaństwa i dzisiaj. Podkreślił przede wszystkim inne rozumienie początku dnia świątecznego: w starożytności chrześcijańskiej dzień zaczynał się wieczorem – nieszporami. Ks. prof. F. Drączkowski poprosił o przybliżenie ewentualnych powiązań współczesnej psychologii i myśli Ewagriusza z Pontu, czy takie prace porównawcze są w ogóle prowadzone i czy współczesna psychologia potwierdza spostrzeżenia Ewagriusza. Ks. prof. dr hab. M. Szram, który zabrał głos jako kolejny uczestnik dyskusji nad referatami, również odniósł się do przedłożenia ks. L. Misiarczyka zauważając, że do IV w. pokora była matką wszystkich cnót, zaś pycha – jej przeciwieństwo – naczelną wadą, u Ewagriusza zaś jest inaczej: początkiem złego jest obżarstwo, a pycha szczytem wad – skąd i dlaczego takie dwie koncepcje wad? Ks. prof. M. Starowieyski wskazał na obecność w apoftegmatyce tematyki poruszanej przez Ewagriusza i zachęcił do ich przebadania pod kątem zawartej w nich nauki o cnotach, mizoginizmie i posiadaniu dla samego posiadania. Odniósł się

również do kwestii świętowania niedzieli, poruszonej przez ks. prof. W. Turka i ks. prof. H. Pietrasa podkreślając, iż w pierwotnym Kościele istniały różne koncepcje świętowania dnia Pańskiego, co wynikało z poszukiwania samej koncepcji świętowania, przejmowanych tradycji i kształtowania się modelu czczenia dnia świętego. Zauważył również, iż niedziela nie była jedynym dniem świętym, co można odczytać badając terminologię Eucharystii tych czasów. W dalszej kolejności głos zabierali prelegenci ustosunkowując się do podniesionych kwestii. Na ważność i konieczność dalszego opracowania podjętych zagadnień wskazywać może spontaniczna dyskusja, jaka wywiązała się na koniec sesji przedpołudniowej, w której udział wzięli ks. dr hab. Leon Nieścior (Obra, WSD), ks. prof. W. Turek, ks. prof. H. Pietras oraz ks. prof. M. Szram. Niestety upływający czas położył kres gorącej dyskusji. Sesja przedpołudniowa zakończyła się wspólną modlitwą brewiarzową ze wspólnotą Księży Pallotynów oraz obiadem.

Do prowadzenia drugiej sesji tego dnia – popołudniowej – poproszony został jeden z seniorów polskiej patrologii: ks. dr Ludwik Gładyszewski (Gniezno, UAM), pod którego czujnym okiem najmłodszy polscy patrologowie zaprezentowali swoje prace doktorskie. Krótkie komunikaty dotyczące wyników swoich badań przedstawili: dr Monika Ożóg (Głogów) – *Stosunek późnoantycznych chrześcijan do rzymsko-hellenistycznych świątyń i posągów bóstw*; ks. dr Adam Filipowicz (Warszawa) – *Koncepcja duszy w pismach Tertuliana*; ks. dr Marcin Wysocki (Lublin) – *Eschatologia okresu prześladowań na podstawie pism Tertuliana i Cypriana*; ks. dr Mirosław Mejzner (Warszawa) – *Zmartwychwstanie ciała. Studium eschatologii w pismach Metodego z Olimpu*; ks. dr Marian Strankowski (Białystok) – *Przepowiadanie Słowa Bożego na podstawie „Enarrationes in Psalmos” św. Augustyna*; ks. dr Józef Pochwat (Kraków) – *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium „Kazań do ludu” św. Cezarego z Arles*; dr Aleksander Kaszczuk (Lwów) – *Koncepcja szczęścia w „Moralia in Job” św. Grzegorza Wielkiego*. Prezentacje doktorskie zakończyły się dyskusją, w której wzięła udział większość obecnych patrologów. Drugi dzień obrad Sekcji Patrystycznej zakończył się wieczornym spotkaniem, w czasie którego poszczególne ośrodki poinformowały o prowadzonych badaniach i planowanych publikacjach.

Trzeci i ostatni dzień obrad polskich patrologów (23 IX) rozpoczął się wspólną Eucharystią, której przewodniczył ks. prof. M. Starowieyski, a homilię wygłosił ks. prof. dr hab. Antoni Żurek (Tarnów, PAT). Tego dnia przewidziano jedną sesję – przedpołudniową – której przewodniczył ks. prof. dr hab. Franciszek Drączkowski. Jako pierwszy w tym dniu wystąpił ks. dr hab. Piotr Szczur (Lublin, KUL) z referatem: *Metody pedagogiczne w homiliach antiocheńskich Jana Chryzostoma*. Następnym prelegentem był ks. prof. dr hab. Bogdan Czyżewski (Gniezno, UAM) – *Wykorzystanie teorii egzegezy biblijnej w duszpasterstwie okresu patrystycznego*. Po wysłuchaniu dwóch pierwszych referatów odbyła się dyskusja, w której jako pierwszy głos zabrał ks. dr Tomasz Kaczmarek (Włocławek, WSD), który przywołał postaci znamienitych przewodników egzegezy starożytnej. Zwrócił przy tym uwagę na szczególną pozycję św. Augustyna,

który wydobyl na światło dzienne Tykoniusza (a w III księdze *De doctrina christiana* omówił jego zasady egzegetyczne), i dlatego należy mu się szczególnie miejsce wśród egzegetów wczesnochrześcijańskich. Ks dr Krzysztof Tyburowski (Rzeszów, WSD) postulował również umieszczenie Ambrozjastra wśród najważniejszych podręczników egzegezy, omówionych przez ks. Czyżewskiego. Ks. prof. A. Żurek – odnosząc się do wystąpienia ks. P. Szczura – prosił o przybliżenie okoliczności, w jakich zostały wygłoszone tytułowe homilie: kto mógł w nich uczestniczyć oraz jaka była ich forma?, podkreślając, że są to wiadomości podstawowe dla podejmowanego tematu. Ks. dr Andrzej Uciecha (Katowice, UŚ) wskazywał na niejasność zawartą w tytule referatu ks. P. Szczura, zwracając uwagę na konieczność doprecyzowania, czy chodzi mu o metody pedagogiczne czy może raczej o metody kaznodziejskie. Ostatni głos w dyskusji należał do ks. dr hab. Krzysztofa Bardskiego (Warszawa, UKSW), który przypomniał zgromadzonym o istnieniu w okresie patrystycznym egzegezy biblijnej dwóch kierunków – sensu literalnego i alegorycznego. Po tej wypowiedzi zgromadzeni wysłuchali ostatniego referatu: o. dr. Dariusza Kasprzaka (Kraków, PAT) – *Sposoby reakcji Kościoła na zło w V wieku – przykład Italii i Galii*; oraz komunikatu ks. prof. dr. hab. Jana Słomki (Łódź, UŚ) – *Wykład patrologii w czasach internetu*.

Ostatnie słowa należały do przewodniczącego Sekcji – ks. prof. Mariusza Szrama, który podziękował za gościnę Księżom Pallotynom, prelegentom za wystąpienia, a wszystkim obecnym za przybycie. Jednocześnie zaprosił polskich patrologów na kolejne spotkanie Sekcji Patrystycznej do Płocka, we wrześniu 2009 r., które poświęcone będzie tematowi: *Kościół starożytny. Królestwo Chrystusa i instytucja*.

Ks. Marcin Wysocki – Lublin, KUL

14. ŚWIĘTOŚĆ A DOBRO (Kraków, PAT, 20 XI 2008)

Dnia 20 XI 2008 r. w Auli Jana Pawła II Wyższego Seminarium Duchownego Archidiecezji Krakowskiej w Krakowie odbyła się konferencja naukowa nt. *Świętość a dobro*, której organizatorem było Polskie Towarzystwo Teologiczne. Formuła symposium, zaproponowanego przez ks. prof. dr. hab. Edwarda Stańka, nawiązywała do tradycji spotkań patrystycznych, organizowanych przez niego na przestrzeni wielu ostatnich lat. Konferencja, na którą licznie przybyli pracownicy i studenci Papieskiej Akademii Teologicznej oraz przedstawiciele środowisk patrystycznych i sympatycy antyku chrześcijańskiego spoza Krakowa, stanowiła formę pożegnania ks. prof. Edwarda Stańka, który postanowił definitywnie odejść na emeryturę z Wydziału Teologicznego PAT.

Osoby obecne w auli powitał jego następcą w katedrze ks. prof. dr. hab. Jan Żelazny, zapraszając następnie uczestników do wspólnej modlitwy słowami Psalmu 16. Przewodniczenie obradom powierzył ks. prof. dr. hab. Kazimierzowi